

Klaar is Kees

Van dezelfde auteur:

*Tussen gemak en genoeg
Even ontspannen, mevrouw...*

Mieke Kerkhof

Klaar is Kees

Een knipoog naar het levenseinde

Nieuw Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten op de teksten en de illustraties in dit boek te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Iedere gelijkenis, met wie dan ook, berust op toeval. Het boek werd op persoonlijke titel geschreven. Waar nodig is toestemming van de patiënt verkregen voor publicatie.

© Mieke Kerkhof 2017

© voorwoord Youp van 't Hek 2017

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp bij Barbara

Illustratie omslag Mirjam Vissers

Foto auteur © Sacha de Boer

NUR 400

ISBN 978 90 468 2262 3

www.nieuwamsterdam.nl

In 't Nederlands is iemand dood gegaan,
over zijn reis wordt nooit meer iets vernomen.
In het Twents is iemand uit de tijd gekomen,
Dus je weet zeker: hij kwam veilig aan.

– Willem Wilmink, *Uit de tijd gekomen*

Opgedragen aan

Saskia Laurens-Rietvelt (1967-2016)

Hetty Mulder-Morsink (1964-2016)

Liesbeth van Spaendonck-aan de Stegge (1963-2017)

Inhoud

Voorwoord 9

Ten geleide – Dood, niets meer aan te doen 13

1 *Terminaal* 19

2 *Het sterfbed* 32

3 *Het rouwbeklag* 44

4 *Begraven* 59

5 *Cremeren* 70

6 *Uitvaartondernemers* 78

7 *De kist* 87

8 *Kindertaal* 94

9 *De dood in het ziekenhuis* 100

10 *Curiosa* 116

Dankwoord 135

Voorwoord

De dood. Mag je erom lachen? Sterker nog, moet je erom lachen? Volgens mij wel. Je leven lang ben je in gevecht met de dood. Daarom zijn er artsen, apotheken, farmaceutische reuzen en kijk je goed uit bij het oversteken van een drukke straat. Een bevriend cabaretier schreef ooit: *Leven is niet willen sterven*. En volgens mij komt hij met deze uitspraak behoorlijk dicht bij de kern van ons bestaan. Ons bestaan dat tijdelijk is. Geleende tijd. Dus maak je druk over de juiste zaken.

Als je dagelijks worstelt met de dood, raad ik je aan in het Siciliaanse Palermo de Catacomben van de Capucijnen te bezoeken. Dat is een kelder vol zo goed mogelijk geprepareerde lijken uit de periode tussen 1870 en 1920.

De mooiste is een klein meisje, Rosalia Lombardo, dat er ontroerend en puntgaaf bij ligt. Je denkt dat het kind slaapt. Niks is minder waar. Ze is al bijna honderd jaar hartstikke dood. Dat ze zo ongeschonden is, komt door een bepaalde balsemtechniek die bij de meeste andere overledenen faliekant mislukt is. Dat zijn er trouwens enkele honderden. En die dodengalerij maakt de cata-

comben tot een fantastische attractie. Geestig en luguber tegelijk. Tegen de koude keldermuren staan de doden in lange rijen en die worden vastgehouden met krakkemikig ijzerdraad. De skeletten grijzen je vrolijk aan. Maar het leukste is dat alle lijken hun werkplunje nog dragen. Dus mooie chique dames staan daar in prachtige avondjurken, hoge vechtjassen zijn gehuld in hun legeruniformen en de bisschoppen en kardinalen dragen hun mooiste kazuifels en andere belangrijke kleding. En op hun kop balanceert een ooit nogal indrukwekkende pet, bonnet of mijter. Dat maakt de doden alleen maar bespottelijker. Of misschien zet deze menselijke schroothoop juist het leven op een fantastische wijze te kijk. Vooral als je weet dat de ijdele doden zelf in hun belangrijkste gewaden weggezet wilden worden.

Ik liep er begin deze eeuw met mijn gezin en een bevriende familie een uurtje doorheen. De vrouwen wilden het liefst zo snel mogelijk weg en vonden mij een rare engerd, omdat ik dit uitje had georganiseerd. Met de jongens bedacht ik al heel snel het snode plan om ons in te laten sluiten en er een nachtje te slapen. Dat zeiden we vooral om de vrouwen te pesten. Helaas mocht dit niet doorgaan, maar wat niet is kan nog komen.

Het blijft een van mijn leukste uitjes ooit en volgens mij een must voor iedereen. Jong en oud. Sinds ik daar een tijdje tussen de skeletten heb vertoefd, kijk ik vrolijker dan ooit naar het onvermijdelijke slot. Dus kom maar op met dit boek. Ik kan niet genoeg lachen en huilen om alles rond ons definitieve einde.

Na mijn visite aan de catacomben ben ik voor niemand meer bang. Hoewel? Een rouwclown vind ik echt doodeng en zelfs angstaanjagend. Hij wordt, als ik hem ooit bij een begrafenis krassend op een valse viool tref, door mij zo goed als zeker zonder verdoving ter plekke doodgeranseld. Er zijn grenzen.

Youp van 't Hek

Amsterdam, 25 juni 2017

Rosalia Lombardo, Catacombe dei Cappuccini in Palermo. Foto © Carlo Vannini

Ten geleide

Dood, niets meer aan te doen

Op maandagochtend 3 juli 1972 word ik wakker gemaakt door mijn moeder. 'Er is iets niet in orde met oma,' zegt ze.

Mijn grootouders wonen bij ons in huis, dat is normaal in Twente. Ik ga mee naar de slaapkamer en zie oma levenloos in een eenpersoonsbed liggen. Volgens de huisarts is het hooguit anderhalf uur geleden dat ze is 'heengegaan', want ze is nog warm.

Er komen huilende tantes de slaapkamer in. Eén tante wrijft over oma's rug en stelt inderdaad vast dat ze nog niet ijskoud is. Later zie ik dat deze tante haar handen in ons afwassop dompelt.

Ik mag uit logeren bij mijn favoriete nichtjes zolang oma is opgebaard in ons huis. Op verzoek van opa ga ik kijken naar oma in de kist. Ze ligt onder een glazen dekfel. Haar haar is prachtig gekapt en ze heeft een schone witte pyjama aan. Opa is erg trots dat oma 'er zo mooi in ligt' en vergelijkt haar met een engel.

Later krijg ik oma's eenpersoonsbed. Iedere nacht van zondag op maandag ben ik bang dat ik ook doodga in dat bed.

Deze waarneming deed ik op tienjarige leeftijd. Vanaf die tijd houdt de dood mij bezig. In eerste instantie was ik doodsbenauwd voor het levenseinde. Iedereen gaat dood, niemand wordt vergeten en niemand komt ooit terug.

Later, toen ik in het bezit was van mijn artsenbul, kreeg de dood een vanzelfsprekende plek in mijn leven. Naast de geboorte is de dood de enige zekerheid in het leven. Als gynaecoloog ben ik bij beide processen betrokken. Soms moet ik de dood vaststellen en ben ik luttele minuten daarna aanwezig bij de geboorte van een levend kind.

Laatst werden in één nachtdienst onder mijn leiding elf kinderen geboren. Bij het wegrijden van de parkeerplaats zag ik een lijkwagen waarin een roerloos lichaam werd vervoerd. De vleesgeworden cirkel van het leven. Het is nauwelijks te bevatten en ik ben er bij voortdurend door gefascineerd.

In mijn vak zie ik veel emoties. Positieve, negatieve, angstige, verdrietige, geestige: het hele spectrum komt langs in het ziekenhuis. Humor is het enige wapen dat er raad mee weet. Met een knipoog is iedere gebeurtenis beter te hanteren. 'Humor is de kortsluiting van gedachten', Godfried Bomans zei het al.

In 2014 maakte ik een boek over de emoties rondom de geboorte. Nu is de dood aan de beurt. Beide processen zijn even natuurlijk. In dit boek vindt u diverse anekdo-

tes waarin u niet alleen kunt lezen hoe invloedrijk de dood is, maar ook hoe humor altijd weer helpt om de mens op de been te houden na een groot verlies.

Ik verzamel al twintig jaar de mooiste anekdotes en origineelste regels uit overlijdensadvertenties. Vaak wordt in zo'n regel het karakter van de overledene puntig samenvat. Wie was hij, hoe deed zij? Stiekem kunt u er diverse levenswijsheden uit destilleren.

Ik heb geprobeerd de hoogst mogelijke piëteit te betrachten bij de samenstelling van het geschrevene. Eenvoudige moppentapperij is niet aan mij besteed. Diverse bekende en minder bekende stervelingen verleenden hun medewerking aan een oneindige verhalenreeks. Achter in het boek vindt u de namen van diegenen die mij hun intieme verhaal gunden. De toestemming, die mij – steeds zonder aarzelen – gegeven werd, raakte mij diep.

De geboorte kent geen herkansing en de dood ook niet. Als het goed gebeurt, kan men er levenslang op teren.

Ik hoop met het schrijven van dit boek een andere kijk te geven op de dood. Youp van 't Hek zegt dat hij 'levenslang het bangst' is voor de dood. Herman Finkers ziet de dood als 'zijn beste vriend'. Tussen deze twee uitersten bevind ik mij.

Mieke Kerkhof (geen pseudoniem)

's-Hertogenbosch, 3 juli 2017

Doodlopende weg, omgeving crematorium Uden.

Foto © Mieke Kerkhof

*Ze reed over straat in haar rode Renault
Jong en spontaan academisch niveau
Ze hield van haar katten van kunst en cultuur
En wandelen in de natuur*

*Ze droeg blauwe pumps en een vrolijke bloes
Ze had lang bruin haar en ze heette Marloes
Ze ging bij haar zus op de koffie in Tiel
Eens kijken hoe het daar beviel*

*Een mooie dag in de lente
Een dag in april
Zo'n mooie dag in de lente
De zon scheen onschuldig en stil*

*Hij was groot, sterk en teder en leuk en sportief
Soms heel berekenend vaak impulsief
Hij zat in de olie een prachtige baan
Was donkerblond en heette Daan*

*Hij droeg een net pak en een keurige jas
Hij had een belangrijk contract in zijn tas
Hij was van zijn woning in Kerk-Avezaath
Op weg naar een afspraak in Tsjaad*

*Een mooie dag in de lente
Een dag in april
Zo'n mooie dag in de lente
De zon scheen onschuldig en stil*

*Het weer was zo helder het rook ook zo fijn
Een dag voor romances en rozen en wijn
Zij draaide de weg af bij afslag Tiel-West
Hij keek naar een vlek op zijn vest*

*Een frontale botsing hij zag haar te laat
Een pump in de berm en contracten op straat
Een hoofd door de voorruit en bloed in de goot
Daan en Marloes waren dood*

*Een mooie dag in de lente
Een dag in april
Zo'n mooie dag in de lente
De zon scheen onschuldig en stil*

– Brigitte Kaandorp, lied uit de voorstelling *Kunst* (1992)

Terminaal

Iemand die de dood in de ogen kijkt, vanwege de leeftijd of omdat hij door de dokter is opgegeven, heeft een totaal ander perspectief dan de gezonde mens die maar doorjakkert in de vierentwintiguurseconomie. Het wordt 'leven in reservetijd' genoemd. Dat is niet alleen maar kommer en kwel. Die persoon kijkt nog eens terug op het geleefde leven. Werkt in ras tempo een bucketlist af, en neemt daarbij de meest fantastische initiatieven. De stervende kan heel goed zelf de regie houden en cynische uitspraken doen om het leed te verzachten. Er zijn velen die deze tijd als de mooiste episode van hun leven beschouwen.

Huppakee

Peter Zantingh, *NRC*, 23 februari 2016

Tien keer zei Hannie Goudriaan het in de documentaire *Levensindekliniek* (2DOC/NTR). 'Huppakee.' Eén keer met plezier, leek het, toen ze met haar man in Thialf naar het schaatsen keek.

'Heb je het naar je zin, Hannie?' vroeg hij.

‘Huppakee,’ antwoordde ze.

De overige keren betekende het: ik wil dood.

Tenminste, dat was de interpretatie van haar man, en van de arts die bereid was haar euthanasie te verlenen. Hannie had semantische dementie, een vorm van de ziekte die begint in het taalcentrum van de hersenen. Ze tekende in 2011 – toen nog niet zo aangetast door de ziekte – een wilsverklaring waarin ze stelde niet meer te willen leven als het te erg zou worden.

Grote, belangrijke woorden waren haar nu ontvallen. ‘Dood’ of ‘euthanasie’ waren er niet meer.

‘Ik moet klaar,’ zei ze. En na doorvragen: ‘Nou, lekker, huppakee.’

Het leven van een mens is wat zijn gedachten ervan maken.

– *Marcus Aurelius*

Het ironische is dat ze, ondanks dat grotendeels weggeknaagde vocabulaire, toch iets nieuws toevoegde aan onze taal. Onbedoeld maakte ze haar het woord eigen en draaide ze aan de betekenis. Na de uitzending van de geruchtmakende docu stond het woord dagelijks in de kranten. In opiniestukken, ingezonden brieven en interviews – onder meer met de arts die de euthanasie verleende, die zei dat het ‘echt niet: huppekee, klaar’ was. Youp van ’t Hek noemde Hannie in zijn *NRC*-column ‘Mevrouw Huppakee’.